

середнього рівнів самооцінки. Дівчата, які навчаються на психологічній спеціальності, переважно продемонстрували показники, співвідносні з низьким та середнім рівнями самооцінки.

Висновки. Отже, за результатами проведеного дослідження виявлено наявність відмінностей у структурі самоставлення особистості в майбутніх психологів, що є хлопцями, та в майбутніх психологів-дівчат. Для студентів-хлопців характерна більша самовпевненість, вміння планувати все заздалегідь, відповідно до поставленої ними мети. Хлопці є більш рефлексивними, для них важливим постає з'ясування та узагальнення причиновості стосовно власних дій та їх наслідків, визначення можливого їх впливу як на минуле, так і на майбутнє. А от студентки-психологи рідко обмірковують свою діяльність у найдрібніших деталях, для них складає важкість прогнозування можливих наслідків. Виникають труднощі, коли їм потрібно передбачити поведінку інших людей, поставити себе на їхнє місце. До того ж дівчата, які навчаються на психологів, переважно розцінюють власні можливості та здібності недостатньо високими для того, аби досягнути успіху в обраній сфері діяльності, проте вони ладні докладати максимальних зусиль для того, аби досягнути бажаного.

Abstract. The article is devoted to the study of the features of the self-attitude of future psychologists. The main approaches to the interpretation of the essence of the concept of "self-relationship" were revealed. The results of an empirical study of the characteristics of the self-attitude of future psychologists of different sexes are presented.

Keywords: Self-relationship, reflexivity, self-regulation.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Малихіна О. А. Дослідження емоційно-ціннісного компонента в структурі самоповаги студентів. *Проблеми сучасної психології*: збірник наукових праць Державного вищого навчального закладу «Запорізький національний університет» та Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України / за ред. С. Д. Максименка, Н. Ф. Шевченко, М. Г. Ткалич. Запоріжжя: ЗНУ, 2017. № 1(11). С. 51–55.
2. Радул І. Г. Теоретичні засади дослідження проблеми самоставлення в психології. ЦДПУ ім. В. Винниченка. URL: <https://www.cuspu.edu.ua/ua/vseukrainska-naukovo-praktychna-internet-konferentsiia-psykholohichni-umovy-stanovlennia-osobystosti-u-suchasnomu-suspilstvi/prohrama/6209-teoretychni-zasady-doslidzhennia-problemy-samostavlennia-v-psykholohii> (дата звернення 07.09.2022).
3. Шапошник Д. О. Особливості самоефективності у людей пізньої зрілості у контексті тренінгового заняття. *Вісник Харк. нац. ун-ту. Серія: Психологія*. 2012. № 1009. С. 89–93.
4. Камінська С. В. Теоретичний аналіз наукових підходів до проблеми соціальних уявлень у психологічних дослідженнях. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Психологічні науки*. 2014. Вип. 2(2). С. 32–36.

УДК 316.772.4:[305:355.08]

ВПЛИВ ГЕНДЕРНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ НА ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ ВІЙСЬКОВОГО КОЛЕКТИВУ

С. В. Липова, Т. М. Яворська

Анотація. У дослідженні подана інформація про вплив гендерних аспектів на формування комунікативної культури військового колективу. Виокремлено специфічні фактори, які впливають на становище та самовідчуття жінок-військовослужбовців у військовому колективі та окреслено вплив цих факторів на формування комунікативної культури такого колективу. Виявлені специфічні особливості, що сприяють інтеграції жінок до армії. Відокремлені специфічні компоненти комунікативної культури військового колективу, які визначаються особистісними якостями жінок-військовослужбовців. Виявлено переваги та недоліки врахування гендерного підходу до формування комунікативної культури військового колективу. Наведено рекомендації, які можуть допомогти в управлінні військовим колективом, учасниками та складовою частиною якого є жінки-військовослужбовці.

Ключові слова: комунікативна культура, військова служба, жінки-військовослужбовці, військовий колектив, гендерні відмінності, особистісні якості.

Вступ. У сучасному суспільстві зростає жіноча самосвідомість, під впливом глобалізаційних процесів змінюється система суспільних цінностей, формується громадський рух, який ставить за мету зміну становища жінки в суспільстві. Не оминули процеси суспільних трансформацій і сучасну армію із її змішаними, у гендерному плані, військовими колективами. То-

му чітке розуміння гендерних особливостей жінок-військовослужбовців та їхньої ролі у процесі формування комунікативної культури військового колективу є надзвичайно актуальною проблемою сучасного етапу суспільного розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вплив гендерних особливостей військовослужбовців на формування комунікативної культури військового колективу став предметом науково-теоретичного дослідження. Зокрема, вивченню цього питання присвячено роботи таких вчених: О. Олійник [1], М. Крочук [2], Т. Марценюк [3], І. Грицай [4], І. Тарасюк [5], Р. Ткачук, С. Джердж [6], П. Ткач, Х. Бойчук [7] та ін.

Основний розділ. Наразі виникає потреба у поглибленому дослідженні напрямів впливу гендерних особливостей військовослужбовців на формування комунікативної культури військового колективу з погляду ефективного використання і забезпечення прав та інтересів учасників такого колективу під час практичної реалізації ними своїх функцій.

Мета статті полягає у вивченні специфіки впливу гендерних особливостей військовослужбовців на формування комунікативної культури військового колективу.

Зазначимо, що комунікативна культура – уміння, які забезпечують ефективну взаємодію індивідів, що дозволяють вирішити завдання комунікації, є результатом розвитку особистості, а також частиною професійної культури фахівця певної галузі.

Деякі дослідники розглядають комунікативну культуру як частину професійної культури фахівця, синтез знань, умінь, норм, стереотипів поведінки, які склалися у соціумі. Комунікативна культура особистості трактується як сукупність інтелектуальних, професійних та індивідуально-моральних рис, що сприяють взаємодії з навколишнім світом.

Одним із найбільш важливих факторів сучасного періоду функціонування військових колективів, які справляють значний вплив на морально-психологічний клімат та формування комунікативної культури в межах такого колективу, є спільна військова діяльність чоловіків і жінок. Така спільна діяльність передбачає їх ефективну взаємодію у військово-соціальному середовищі на користь військової служби.

Водночас неабияке значення надається особистісним рисам військовослужбовців, які визначаються гендерним аспектом та відіграють певну роль у формуванні комунікативної культури військового колективу.

До цих рис відносять такі:

1) Риси, що впливають на реалізацію функцій мотиваційного компонента військовослужбовця: загальна активність, мотивація досягнення, мотивація уникнення; вони виступають для військовослужбовця своєрідним мотиваційним фундаментом досягнення мети у конфлікті, спонукають до здійснення активної / пасивної позиції під час конфлікту.

2) Риси, що впливають на реалізацію функцій когнітивного компонента військовослужбовця: характер оцінки гендерної ідентифікації, що дозволяє військовослужбовцю усвідомлено визначити свою статеву приналежність, сформулювати погляд на себе, своє становище, інших погляду віднесення, приналежності до статі.

3) Риси, що впливають на реалізацію поведінкового компонента: домінантність, відомість – все це обумовлено характером конфліктних ситуацій, пов'язаних із наявністю в них необхідності діяти рішуче при відстоюванні своєї думки.

4) Риси військовослужбовця, що впливають на реалізацію емоційного компонента: багатство і яскравість емоційних проявів.

Наведені риси є для військовослужбовців військового колективу своєрідним фундаментом безконфліктної взаємодії з колегами, забезпечуючи співпрацю, чуйне, уважне ставлення один до одного, становлять суб'єкту основу гендерного розвитку, забезпечуючи істотні передумови реалізації особистісної готовності військовослужбовця до участі у здійсненні військової діяльності; є основними при формуванні комунікативної культури у військовому колективі.

У військовій соціології проблеми, пов'язані з жіночою участю в армії, розглядаються в межах спільної дискусії про можливість жінок бути професійними солдатами.

Основною дилемою при обговоренні гендерної інтеграції є питання про те, якою має бути сучасна армія: ізольованою від суспільства або відкритою та реагуючою на соціальні зміни, зокрема – на емансипацію жінок [1, 115].

Меді Векслер Сігал виділила три групи факторів, що стимулюють інтеграцію жінок до армії [2, 465]:

- зміни структури Збройних Сил;
- зміни соціальної структури суспільства;
- зміни культури.

Під змінами у Збройних силах дослідниця розуміє зміну концепції національної безпеки, військової технології, організаційної структури армії та ін.

Зміна соціальної структури суспільства полягає в тому, що протягом останніх десятиліть жінки активно вийшли на ринок праці та публічну сферу [2, 465].

До культурних факторів Сігал відносить зміни культурних цінностей та ставлення до ролі жінки у західних суспільствах, популярність ліберального принципу рівності прав та можливостей [2, 465].

Аргументи противників гендерної рівності стосуються здебільшого фізичної та психологічної нездатності жінок до військової служби, забезпечення згуртованості, боєздатності та підтримання морального духу військового колективу. Однак подібні аргументи спростовувалися різними, зокрема і соціологічними, дослідженнями, авторам яких вдалося показати, що жінки страждають від психологічних та побутових незручностей та напруженого графіка роботи так само, як і чоловіки.

Дослідження також продемонстрували перебільшення значення питань, пов'язаних із гігієною, для жінок-військовослужбовців.

Функціонування гендерно змішаних підрозділів в армії США також спростовують стереотип щодо деструктивної ролі жінок-військовослужбовців.

Дослідження показують велику схильність таких підрозділів до емпатії, вияв інтересу до національних, культурних особливостей країн, у яких проводилися операції, а також переваги несилових форм взаємодії з місцевим населенням. Тобто гендерних відмінностей, пов'язаних із біологією, недостатньо, щоб зрозуміти всю різноманітність гендерних ролей у військовій справі.

Гендерна проблематика у суспільно-військових відносинах посідає важливе місце ще й тому, що Збройні сили перебувають у стані трансформації. Фізична сила та агресія, які, як традиційно вважається, властиві чоловікам, втрачають своє визначальне значення під час воєнних дій. Це і є головним аргументом прихильників залучення жінок до військових структур [3].

Інший ключовий аргумент – визнання за жінками тих самих прав та обов'язків, що й у чоловіків, через що їхня участь в армії має бути рівнозначною. Тобто прихід жінок у Збройні сили може мати два сценарії розвитку: або жінки пристосовуються до норм, що вже існують, і порядків, які є за своїм характером традиційно маскулініними, або своїм приходом вони змінюють структуру і характер армії, роблячи її за можливості більш гендерно нейтральною.

Колективізація в армії є основою успішного виконання бойових та інших завдань військової служби. Цей факт став очевидним ще в давнину, коли чоловіки виходили на полювання чи відвойовували племінні території [3].

У Збройних силах завдання збереження колективу залишилося так само важливим, як і в давнину, проте взаємини зазнали значних змін, і зараз військовий колектив складається не лише з військовослужбовців чоловічої статі – служити Батьківщині нарівні з чоловіками стали жінки. Жінка, вступивши на військову службу, відкриває для себе величезний потенціал для розвитку та самореалізації. Відкриття можливостей військової кар'єри, службового зростання та незалежності робить для жінок службу у Збройних силах вкрай привабливою.

Проте військова служба передбачає певні складнощі, які мають на жінок особливий вплив: зміна звичного способу життя, розпорядку дня, виникнення нової атмосфери взаємин у колективі, перебування найчастіше в чоловічому товаристві, розлука з родиною, рідними та близькими [4, 4].

Найважчим для жінки є звикання до так званої «воєнщини» – грубому ставленню чоловіків до оточення – і вузьке життєве поняття, яке не виходить за межі військового життя. Такі зміни накладають явний відбиток на психологічний стан жінки, роблячи її більш зібраною, суворою, сильною та незалежною. Також винятками не стають випадки прояву жорстокості, аморальності та агресії.

Однак прояв подібних рис більшою мірою залежить від колективу, в який потрапила жінка на початку своєї військової кар'єри, та від здатності характеру відкидати подібні згубні зміни.

Жіночий колектив дуже складне та часто психологічно нестійке формування, яким дуже складно керувати. Слід зазначити, що в умовах військової служби жіночий колектив постійно стикається з постановкою завдань, на виконання яких відводиться мінімальна кількість часу, негативним впливом з боку чоловічого колективу, постійним виникненням стресових ситуацій, пов'язаних із виконанням службових обов'язків та ін.

Також не можна заперечувати вплив жіночої фізіології на виконання роботи за умов військової служби.

Саме ці фактори і викликають напруженість у жіночому колективі зсередини, особливо якщо жінки перебувають у постійній взаємодії одна з одною і не мають вільного часу на реалізацію особистих потреб [5, 342].

Звичайно, не можна не відзначити той факт, що, незважаючи на особливості жіночого колективу, жінки-військовослужбовці більш дисципліновані, відповідальні і зібрані, ніж чоловіки. Якщо в колективі є непорозуміння, конфліктні ситуації, це відбивається на працездатності та боєздатності підрозділу, але водночас жінки ніколи не дозволяють собі порушити дисципліну, а якщо це і станеться, то в потрібний момент вони встигають привести все до належного службового порядку. Ще однією відмінністю військового жіночого колективу є прагнення вирішити конфліктні чи проблемні ситуації всередині колективу.

Найчастіше ні товариші по службі, ні командування не підозрюють про реальну обстановку в жіночому колективі. Однак уникнути всіх конфліктів у колективі практично неможливо. Втім, є різні способи їхньої мінімізації. Насамперед необхідно розуміти, що жіночий військовий колектив дуже відрізняється від чоловічого, і підхід до нього має бути іншим [6].

Виокремлюють такі основні гендерні особливості жінок-військовослужбовців, які впливають, зокрема, на формування культури у військовому колективі:

- загострене почуття справедливості;
- спрямованість на власний внутрішній світ;
- підвищена чутливість та емоційність;
- яскраво виражене почуття відповідальності за сім'ю та дітей;
- високий рівень особистісних домагань у професійних відносинах.

На наш погляд, для найбільш успішного функціонування жіночого колективу, який є частиною військового колективу, та налагодження ефективного процесу формування комунікативної культури у такому колективі слід не лише враховувати гендерні психологічні відмінності, а й дотримуватися рекомендацій, які можуть допомогти в управлінні військовослужбовцями-жінками.

До них можна віднести такі [7, 19]: рівномірний та справедливий розподіл обсягу службових обов'язків та виконуваних робіт на кожную жінку; своєчасне заохочення за добре виконані завдання та прояв старанності у військовій службі; правильний розподіл часу праці та відпочинку; забезпечення наявності особистого простору та розуміючого ставлення з боку начальства та командування у разі виникнення непередбачених ситуацій; створення умов та можливостей для особистого розвитку та самореалізації; профілактика виникнення міжособистісних конфліктів шляхом проведення як індивідуальних, так і групових бесід, а також згуртування колективу (залучення психологів для проведення психологічних тренінгів, організація спільної роботи та відпочинку тощо); організація військовослужбовцям-жінкам необхідних умов служби, забезпечення матеріальними та технічними засобами

Висновки. Отже, трансформаційні процеси, які відбуваються у сучасному суспільстві, відкрили жінкам шлях до Збройних сил, що, безумовно, є серйозним кроком на шляху забезпечення гендерної рівності. Присутність жінок-військовослужбовців у сучасних військових колективах впливає на процес формування комунікативної культури у таких колективах, з урахуванням описаних у роботі факторів, рис та психологічних особливостей жінок.

Abstract. This study provides information on the influence of gender aspects on the formation of the communicative culture of the military team. Specific factors that affect the position and self-feeling of female military personnel in the military team are singled out and the influence of these factors on the formation of the communicative culture of

such a team is outlined. Specific features contributing to the integration of women into the army have been identified. Specific components of the communicative culture of the military team, which are determined by the personal qualities of female military personnel, are separated. The advantages and disadvantages of taking into account the gender approach to the formation of the communicative culture of the military team are revealed. Recommendations are given that can help in managing a military team, the members of which are female military personnel.

Keywords: communicative culture, military service, military team, gender differences, personal qualities.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Гендерна політика у Збройних Силах України: проблеми теорії та практики: монографія / за заг. ред. О. М. Олійника. Київ: НДЦ ГП ЗСУ, 2012. 334 с.
2. Крочук М. І. Гендерна рівність як складова загального принципу рівності. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2011. № 4. С. 464–471.
3. Марценюк Т. Жінки у збройних силах світу та України: шляхи до інтеграції. URL: <http://povaha.org.ua/zhinky-uzbrojnyh-sylah-svitu-ta-ukrajiny-na-shlyahu-do-intehratsiji/> (дата звернення: 12.09.2022).
4. Грицай І. О. Проблема гендерного балансу в національних збройних силах: теоретико-прикладний аспект. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2016. Вип. 5. С. 3–8.
5. Тарасюк І. В. Психологічні механізми адаптації особистості. *Наукові записки. Серія «Психологія і педагогіка»*. Острог: Вид-во Національного університету Острозька академія. 2011. Вип. 17. С. 342–349.
6. Ткачук Р., Джердж С. Від амазонок давнини до жінок-воїнів сьогодення. URL: <http://viysko.com.ua/journal/genderna-politika/vid-amazonok-davnnini-do-zhinok-vojinivsogodennya/> (дата звернення: 12.09.2022).
7. Ткач П. Б., Бойчук Х. І. Розвиток лідерського потенціалу та гендерної обізнаності як напрям стратегічних комунікацій Національної академії Національної гвардії України. *Збірник наукових праць Національної академії Національної гвардії України*. 2020. Вип. 2(36). С. 15–20.

УДК 327:316.772.2:615.371]:004.773

ANALYSIS OF THE TONALITY OF PUBLICATIONS OF LEADING POLITICAL FIGURES REGARDING THE VACCINATION CAMPAIGN (ON THE MATERIAL OF TELEGRAM CHANNELS)

Luchytska Yuliia, H. O. Stebliuna

Abstract. In this article we analyzed Telegram channels of leading political figures of Ukraine concerning publications covering the issue of the COVID-19 pandemic, the activity of this topic in the publications and their tonality were determined. As a result, we found out that the President of Ukraine has only 5 publications concerning vaccination with a predominant neutral tonality about it and the organization of vaccination. Ex-President of Ukraine Petro Poroshenko has 41 posts with predominant neutral tonality. Prime Minister of Ukraine Denys Shmyhal has the biggest number of posts – 49 with neutral tonality and ex-Prime Minister of Ukraine Volodymyr Groysman has 34 posts with predominant negative tonality about the organization of vaccination.

Keywords: Telegram, political communication, vaccination, COVID-19, discourse.

Telegram is currently the third most popular messenger in Ukraine, although there are no exact statistics on the number of users, but according to the results of the 2018 TGStat study, we can see that the largest number of users are 18–24 years old. President of Ukraine Volodymyr Zelenskyi successfully took advantage of this, using his channel to communicate with young people, i. e. voters (Plakhta, 2020).

However, there are also significant disadvantages. Precisely because of the lack of any control and content filtering, the distribution of various manipulations and disinformation has become even easier. Recently, we can clearly observe this phenomenon due to the pandemic, which provided the basis for various manipulations, the spread of false information about the origin of the Covid-19 virus, restrictions related to it, recommendations for treatment and behavior in public space, etc. (Skalatska, 2021).

Today, the study of Telegram is mostly carried out by public organizations, journalistic analytical centers / institutes; in the scientific environment, political communication in Telegram, as well as how the vaccination discourse is formed there, are briefly covered.

The relevance of this work is determined by the insufficient number of studies of the Telegram platform itself in the Ukrainian political information space. Also manipulations on the topic of COVID-19 are potentially one of the most dangerous of political leaders, because their opinion is